

Alfons Coromines (1865-1922); també reporta en nota que la seva tia Dolores Vigneaux, gironina, deia *uncle*; i va oir-lo també a Monells (B.-Emp.), 1964, i a Amer «aquell *únkle*» 'aquell Tal', 1964, a Castell d'Alareny (Berg.) «Cal per-*únkle*t», 1963; és la forma general a l'Alt Empordà. Apareix també en el cançoner popular: «es *uncle* de la Marianna» (MilàF, *Romillo*, 1882, 10B v.º, recollida per Pujol a Girona); «tinch un *uncle* capellà --- d'*uncles* altres n'hi havia» (ib., 204, 5, recollida a Calaf); i també en una cançó recollida a Cervera de Segr. (*Mat. Canç. Pop.* III, 145). — ⁸ JCoromines té anotat *únkle* a Enveig (Cerd. fr.), 1959, i a Formiguera (Capcir), 1960; *únkle* a Perpinyà (1967), i a més el va sentir a un subjecte de Cadaqués (Alt Emp.) ¹⁵ que viu a Monells (1964). — ⁹ CROS (1764) censurava l'ús de *tio* 'oncle' (p. 334); Escrig 1851 duu només *oncle*, i MGadea tot i incloure *tio* remet a *oncle* com a forma castissa. Tanmateix, Manuel San-chis Guarnier deia sempre *mon tio* parlant de San-chis Sivera (1934 ---, 1953 ---, J. C.), mentre que a Barcelona ni els puristes haurien usat *mon* en aquest cas, però sí *el meu únkle* o bé *el meu únkle*. A la Ribera de Xúquer *Oncle* es deia de 'l'obrer estacional precedent de la comarca de la Marina', com ho ²⁵ suggereix una nota de MGadea (*Terra del Xè* I, part II, p. 151, 25): allí se'ns diu també que per aquells temps (volts de 1910) ja es preferia dir-ne *els blavets* per ser desusat el mot *oncle* a la dita Ribera. Segons s'anota en *BDLC* x, 1918, 182, *oncle* ³⁰ s'usava entre els vells a Patró (Vall de Gall.); JCoromines registra a Agres (comarca d'Alcoi) el nom d'una partida: *el trosset de l'ónkle* (1963). — ¹⁰ JCoromines, 1963, reporta en nota que a Pinós (Monòver) *onque* viu encara en aquesta funció i té regis-trat *ka l'ónke Pép* (o *Pepe*), *káxex de l'ónke Roseldo*, però fa constar, a més, que no va poder determinar si *onque* s'usava per a designar 'el germà del pare o de la mare'; va sentir, d'altra banda, els informadors dir sovint el *tio Tal*, és a dir en l'acc. ⁴⁰ de 'el compare tal', sense idea de parentiu. — ¹¹ *AlcM* dona d'aquest poble el refrany «Dol de *conco* i tia, només dura un dia». — ¹² Notem *conca* en aquest sentit en AGuimerà: «*Plegamans*. — Si s'esguerra el casament per tu prou t'escanyo. *Mingo*. ⁴⁵ — I si no podeu l'Eloi, arplegueu al Cosme. *Plegamans*. — Primer que amb un Tastets, *conca*» (*La Baldirona*, 286, esc. 6).

+ONCOGEN, neologisme científic relatiu a l'etiologia del càncer, format amb el gr. *ὄγκος* 'petit manyoc, molècula, àtom'. □ ⁵⁰ *1.ª doc.*: reportatges medicobiològics dels anys 1980.

DERIV.: *Oncogenia*. *Oncogènic*.

Onda, exclamació ant., V. *oidà* *Onda*, *ondada*, *ondàmetre*, *ondar*, *ondat*, *ondejador*, *ondejant*, *ondejar*, *ondejat*, *ondina*, *ondós*, V. *ona* *Ondrar*, V. *honrar* (HONOR) *Ondulació*, *onduladors*, *ondulant*, *ondulat*, *ondulatori*, *ondulós*, V. *onda* (ONA)

ONERÓS, -OSA, 'que imposa càrregues, despeses', pres del ll. *onerōsus* 'pesant, que té molt de pes', 'penós, carregós', derivat d'*onus*, *onēris*, 'càrrega'. □ ^{1.ª doc.}: 1611; 1696, Lacav.: «*Onerós*, pesat: Gravis, --ve. *Edictes onerosos* ---»; Lab. 1840; *DFa*.

Mot literari i legal.

DERIV.: *Onerosament*.¹ *Exonerar* 'alliberar (algú) d'alguna cosa onerosa' [c. 1610, Bruniquer v, 236]; *exoneració* [1344, *Ordin.* de Pere III].

¹ *AlcM* inclou a més *oneració* 'càrrega' (ant.) amb un exemple d'un escrit de 1734 de la Seu de Mallorca, i *onerar* (ant.) 'carregar', i *onerari* 'propi de la càrrega', *naus oneràries* 'naus destinades a la càrrega, al transport', sense documentar-los.

Onflairar 'olorar' (Olot, *AlcM*) *Onflar*, V. *inflar* *Ongüent*, V. *engüent* (UNTAR) *Onico-*, *onico*fàgia, *onicomància*, *onicoptosi*, *oniquitis*, V. *ungla* *Onir*, V. *unir*

ONIRO-, primer element dels compostos cultes amb el gr. *ὄνειρος* 'somni'; *oniromància*, *onirocrítica*. +*Oníric* 'pertanyent al món dels somnis', usual des de c. 1930 almenys (psicoanàlisi; recerques freudianes).

Onix, V. *ungla* *Onocròtal*, V. *onagre* *Onomància*, *onomàstic*, *onomatòfòbia*, *onomatopeia*, *onomatopeic*, V. *nom*. Afegim aquí els neologismes +*deonomàstic*, adj. la +*deonomàstica* f., i +*deònim*, creats per designar els mots apellatius derivats de NPP o NLL, i llur estudi, a partir de l'obra clàssica de Bruno Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune*, i el *Dizionario Storico di Deonomastica* del seu deixeble Enzo La Stella (Milà 1984) *Onós*, V. *ona* *Onosma*, V. *onagre* *Onoteràcies*, família de mirtals de flors (*DFa.*), llatí *onothera*, gr. *ονοθήρα* o *ὄνο-*, nom d'una planta.

Onque, V. *oncle* *Onsa*, V. *ós* *Onsada*, V. *orsada* (ORSA) *Onsevol*, *onsevulla*, V. *on* *Onso*, V. *ós* *Ont*, V. *on*

ONTA (escrit també *bonta*), ant. 'afront', 'vergo-nya', 'deshonor', amb oc. ant. *onta*, *anta*, fr. *honte*, prové del francic *hainþa* id.¹ □ ^{1.ª doc.}: doc. de 1201 (*Usatges de Barc.*, *NCl.*, 55.12).

Molt freqüent en tota classe de textos medievals: Jaume I «E cridà tot lo poble a una vou, e dixeren que més volien murir que sofrir tan gran *onta* co[m] aquesta seria» (*Cròn.*, cap. 79, Col. Pop. Barc., II, 74); Lull, *Contempl.*, 292, 8; *Blanq.* II, 229.11; *Gentil*, 93, 98; *Doctr. Puer.*, p. 103; «--- d'esquivar les cozes contraries, e de fúger a les *hontes* ---» (*VidesR*, 2v2), variant *aunta* (P 175r1);² 1371, JMarch, 658; Eixime-nis, *Terç*, *NCl.* VI, 135.25; *Doctr. Comp.*: «--- perdonar les *hontes* e injúries a hom mateix fetes ---» (p. 313); *Spill*, 3000, 4964, 5162, 6947; «--- que Nós presésem *onta* ---» 'rebre deshonor' (Jaume I, *Cròn.*, cap. 1, Ag., p. 4; Casac. I, 10); *donar-se'n onta* 'sentir-se ofès' (Muntaner, *Cròn.*, cap. 187, v, 72.10).